

ВІДЗИВ

офіційного опонента

доктора економічних наук, професора Місюка Миколи Васильовича на дисертаційну роботу Кравченка Миколи Володимировича на тему «Інноваційно-інвестиційне забезпечення економічної безпеки аграрного сектора», подану на здобуття наукового ступеня доктора економічних наук за спеціальністю 08.00.03 – економіка та управління національним господарством

1. Актуальність теми дослідження В сучасних ринкових умовах зростають ризики та невизначеність функціонування суб'єктів господарювання різних видів економічної діяльності, зокрема і сільського господарства. У зв'язку з цим, однією з ключових проблем сучасного етапу розвитку аграрного сектору постає підвищення його економічної безпеки, як одного із важливих напрямів забезпечення продовольчої безпеки країни.

Аграрний сектор є фундаментальною ланкою вітчизняної економіки, функціонування якого спрямоване на розвиток виробництва продовольчих товарів, сировини для промисловості, створення умов для зростання експортного потенціалу України. Для забезпечення стабільної фінансово-господарської діяльності, підвищення ефективності виробництва та реалізації наявних конкурентних переваг аграрним суб'єктам господарювання необхідне забезпечення належного рівня економічної безпеки, зокрема на основі інновацій та залучення інвестицій.

В такому контексті це однозначно вказує на актуалізацію проблеми інноваційно-інвестиційного забезпечення економічної безпеки аграрного сектора. За таких умов дисертаційна робота Кравченка М.В. на тему «Інноваційно-інвестиційне забезпечення економічної безпеки аграрного сектора», має теоретичний та практичний інтерес, є своєчасною і надзвичайно актуальною.

2. Зв'язок роботи з науковими програмами, планами, темами.

Дисертаційна робота Кравченка Миколи Володимировича виконана згідно з тематичним планом науково-дослідних робіт Дніпровського державного аграрно-економічного університету за темою: «Організаційно-методичні засади обліку, звітності і контролю у системі забезпечення економічної стійкості підприємств» (номер державної реєстрації 0116U003135). Особистий внесок автора полягає у розробці концепції покращення інноваційно-інвестиційного забезпечення економічної безпеки аграрного сектора, запропоновано методи нейтралізації ризиків в управлінні економічною безпекою аграрного сектора та сформовано модель інноваційно-інвестиційного забезпечення.

3. Ступінь обґрунтованості і достовірність наукових положень, висновків і пропозицій здобувача. Ознайомлення з дисертаційною роботою дає підставу стверджувати про достовірність та обґрунтованість наукових положень, висновків і рекомендацій, що в ній містяться. Зміст дисертаційної роботи охоплює всі ключові аспекти теми. Отримані результати підтверджуються широким використанням публікацій вітчизняних і зарубіжних авторів за темою дослідження, аналізом нормативно-правової бази та даних Державного служби статистики України, Міністерства розвитку економіки, торгівлі та сільського господарства України, Міністерства інфраструктури України, Міністерства екології та природних ресурсів України, Міністерства захисту довкілля та природних ресурсів України.

В дисертаційній роботі використані результати особистих спостережень автора та значна кількість літературних джерел, зібрано і опрацьовано великий обсяг статистичної інформації для висвітлення сучасного стану інноваційно-інвестиційного забезпечення економічної безпеки аграрного сектора. Дослідження проведене на відповідному науковому і професійному рівні. Аналіз літературних джерел по темі дисертації дозволив автору систематизувати теоретичні та методичні

особливості досліджуваної проблеми. Дисертаційна робота спрямована на теоретико-методичне обґрунтування засад та прикладних рекомендацій щодо інноваційно-інвестиційного забезпечення економічної безпеки аграрного сектора.

Основні положення, висновки і рекомендації, що наводяться в дисертаційній роботі і авторефераті, є достатньо обґрунтовані, оскільки вони базуються на матеріалі, накопиченому у вітчизняній та світовій науці, а також на власних розробках.

4. Наукова новизна і практична значимість одержаних результатів.

В дисертаційній роботі Кравченка М.В. сформульовано і достатньо обґрунтовано ряд теоретичних, методичних та практичних аспектів, в яких узагальнено теоретичні засади формування економічної безпеки аграрного сектору та розроблено практичні рекомендації щодо її забезпечення на основі інноваційно-інвестиційного механізму. Основними науковими результатами дослідження, які характеризуються новизною, слід вважати:

- вперше розроблено комплексну модель інноваційно-інвестиційного забезпечення економічної безпеки розвитку аграрного сектору на засадах кліматично оптимізованого сільського господарства, яка одночасно сприятиме зростанню продуктивності в аграрному секторі, зміцненню стійкості до ризиків природно-кліматичних змін та залученню інноваційних механізмів фінансування. В основу розробленої моделі покладено адаптацію та впровадження ефективних практик інституційної координації, інтеграції до ланцюгів доданої вартості представників малого та середнього аграрного бізнесу, підвищення стійкості до ризиків та масштабування технологій кліматично оптимізованого сільського господарства (Розділ 1 п.п. 1.1);

- удосконалено механізм забезпечення економічної безпеки аграрного сектору, який на відміну від загально відомих визначає суб'єкти, які впливають на процес забезпечення належного рівня економічної безпеки, види діяльності суб'єктів господарювання та їх ресурси (фінансові, матеріально-технічні, трудові, земельні) як об'єкти економічної безпеки

аграрного сектору, враховує інструменти виявлення загроз економічній безпеці, усунення загроз, яким важко протистояти, проектування ймовірних загроз та заходи їх запобігання, що дозволить вчасно реагувати на зміни зовнішнього і внутрішнього середовища, сприяти забезпеченню стабільності в майбутньому (Розділ 1 п.п. 1.2);

- набув подальшого розвитку механізм інтеграції впровадження інноваційних технологій в аграрне виробництво за напрямками виробничо-технологічним, організаційно-управлінським, селекційно генетичним, економічним та соціально-екологічним в умовах несприятливого інвестиційного середовища в Україні, що передбачає поєднання державних інструментів підтримки його розвитку на основі реалізації державних і регіональних програм за рахунок коштів державного та місцевих бюджетів об'єднаних територіальних громад, що вплине на покращення інвестиційних процесів та забезпечення економічної безпеки аграрного сектору в майбутньому (Розділ 3 п.п. 3.2).

Дисертаційна робота складається з п'яти розділів, кожний з яких характеризується певним внеском у розвиток теорії та практики щодо інноваційно-інвестиційного забезпечення економічної безпеки аграрного сектору.

У результаті проведеного дослідження автором запропоновано комплекс заходів зміцнення економічної безпеки аграрного сектору на основі інноваційно-інвестиційних інструментів, які використані Департаментом екології та природних ресурсів Дніпропетровської обласної державної адміністрації у контексті регулювання та вирішення соціально-економічних та екологічних завдань розвитку господарств аграрного сектору, шляхом виділення форм державної підтримки аграрного сектору (довідка № 05-37/19-24 від 10.09.2019 р.); Департаментом економічного розвитку Дніпропетровської обласної державної адміністрації, шляхом проведеного моніторингу виробничо-господарської діяльності господарств аграрного сектору Дніпропетровської області та здійснено комплексний аналіз стану їх

ризикозахищеності та економічної безпеки. Підсумки і рекомендації за результатами дослідження використовуються в практичній діяльності підприємств галузі (довідка № 12-00/25-14 від 03.11.2020 р.); Департаментом освіти і науки Дніпропетровської обласної державної адміністрації з метою підвищення ефективності управлінської діяльності були враховані наукові розробки при реалізації регіональної цільової соціальної програми „Освіта Дніпропетровщини до 2021 року” (довідка № 389-17/VI від 21.12.2020 р.). Апробовано та введено в дію результати дисертаційного дослідження в освітньому процесі усіх категорій закладів професійної (професійно-технічної) освіти, що було здійснено відповідною комісією, згідно з наказами департаменту освіти і науки облдержадміністрації у 2018, 2019, 2020 роках (довідка № 07-10/25-15 від 23.09.2020 р.). Практичні підходи, щодо впровадження механізмів інноваційно-інвестиційного забезпечення економічної безпеки аграрного сектору апробовані у виробничій діяльності: СТОВ «ДНІПРО» (довідка № 21 від 11.04.2018 р.), ТОВ «АРМ ТРЕНД» (довідка № 12 від 19.09.2018 р.), ТОВ «ФЕРМА АРМ» (довідка № 7 від 12.11.2019 р.).

Теоретичні та практичні положення дисертаційної роботи використані в навчальному процесі Дніпровського державного аграрно-економічного університету (довідка № 44-11-1410 від 15.12.2020 р.).

5. Відповідність опублікованих праць автора змісту дисертації.

Теоретичні і практичні результати дисертаційного дослідження, висновки і пропозиції відображено у 55 наукових працях, з яких: 6 – колективні монографії, 28 статей (зокрема 10 одноосібних) у наукових фахових виданнях (з них 22 статей у виданнях України, які включено до міжнародних наукометричних баз, 6 статей у науково-періодичних виданнях інших держав); 21 публікація у матеріалах конференцій.

Загальний обсяг публікацій – 32,6 д. а., 31,2 д. а. з яких належать особисто автору.

6. Оцінка викладення й оформлення дисертації. Дисертаційна робота

складається з анотації (включаючи список публікацій здобувача), вступу, п'яти розділів, висновків, додатків і списку використаних джерел. Повний обсяг дисертації становить 506 сторінок комп'ютерного тексту. Основний текст дисертації викладено на 410 сторінках. Робота містить 66 таблиць, 88 рисунків, 25 формул і 23 додатки. Список використаних джерел налічує 385 найменувань і викладений на 40 сторінках.

7. Зауваження і пропозиції щодо змісту дисертації. Оцінюючи позитивно виконану роботу, хотілося б відзначити ряд дискусійних моментів:

1) у наукові новизні в пункті «вперше» «визначено змістовне наповнення поняття "економічна безпека аграрного сектору" як сукупність взаємопов'язаних систем безпеки, які відображають забезпечення належних умов сталого розвитку аграрного виробництва при найбільш ефективному використанню ресурсів, стійкий до внутрішніх та зовнішніх загроз стан агровиробників, здатність їх реалізовувати власні економічні інтереси, ефективно функціонувати в умовах господарських ризиків в контексті досягнення конкурентоспроможності, що гарантуватиме забезпечення продовольчої безпеки, стимулюватиме розвиток технологічно пов'язаних галузей національної економіки та формуватиме соціально-економічні основи розвитку сільських територій», на нашу думку доцільно було б висвітлити перелік систем безпеки, які забезпечують умови сталого розвитку аграрного виробництва (ст. 26-27);

2) на забезпечення економічної безпеки впливає такий «... фактор як раціональне використання земельних ресурсів». Автор на рис. 2.2 та на Додатку Б показав лише наявність земельних ресурсів в 10 найбільших агрохолдингів в Україні, а показники ефективності використання земельних ресурсів відсутні (Розділ 2 п.п.2.1);

3) автором проведено досить детальний аналіз економічної безпеки аграрного виробництва та визначено вплив факторів на її рівень. На нашу думку, робота значно виграла б, якби був порахований інтегральний показник рівня економічної безпеки аграрного виробництва та висвітлено

його в динаміці та порівнянні з іншими країнами (Розділ 2 п.п. 2.1);

4) на наш погляд, викликає сумнів трактування специфічної загрози економічної безпеки такої як «недостатнє використання земельних угідь» (Розділ 2 п.п. 2.2);

5) при дослідженні інноваційного забезпечення економічної безпеки аграрного виробництва необхідно враховувати вплив ризику інфляційних процесів. Як відомо врахування ризику інфляції, пом'якшення її наслідків в інноваційно-інвестиційних програмах є обов'язковою умовою забезпечення економічної безпеки. В зв'язку з цим, необхідно було б дещо більше зосередити увагу на розробці спеціальних програм аналізу ринку та заходів щодо його зменшення та запобігання (Розділ 2, п.п. 2.2);

6) запропоновану автором концептуальну модель взаємовпливу інструментів інвестиційної підтримки аграрної галузі України і стимулюванню інвестицій та інновацій варто було б розширити за рахунок включення такої складової аграрного сектора як особисті селянські господарства (виробництво валової продукції тварин яких складає 80%) (Розділ 4 п.п. 4.1);

7) в підрозділі 5.2 «Засоби розвитку територіально-галузевих виробничих систем та інтеграційних форм господарювання як чинники економічної безпеки аграрного сектора» автором досить вдало теоретично розкрито інтеграційні форми господарювання як чинники економічної безпеки аграрного сектору. Робота значно б виграла якби автором було висвітлено практичний досвід створення даних інтеграційних форм, а саме агро-хабів, економічних коридорів (Розділ 5 п.п. 5.2).

8. Загальний висновок. Дисертаційна робота Кравченка Миколи Володимировича на тему «Інноваційно-інвестиційне забезпечення економічної безпеки аграрного сектора» виконана на актуальну тему, містить теоретичні, методологічні та практичні розробки щодо вирішення проблеми інноваційно-інвестиційного забезпечення економічної безпеки аграрного сектора. Роботу позитивно відрізняє продумана структура, чіткість і

логічність розв'язання проблеми дослідження, обґрунтованість та аргументованість методів і підходів щодо рішення поставлених завдань. Мова дисертації чітка, грамотна. Стиль дисертації має науковий характер.

Аналіз змісту дисертаційної роботи, автореферату, друкованих праць за темою дисертації дозволяє зробити висновок, що усі пункти наукової новизни дослідження, які заявлені, належним чином відображено у роботі. Обсяг друкованих праць та їх кількість відповідає вимогам атестаційної колегії МОН України щодо публікацій основного змісту дисертацій на здобуття наукового ступеня доктора економічних наук. Дисертація є завершеним дослідженням, відповідає профілю спеціалізованої вченої ради та вимогам «Порядку присудження наукових ступенів і присвоєння вченого звання старшого наукового співробітника», а її автор Кравченко Микола Володимирович, заслуговує присудження наукового ступеня доктора економічних наук за спеціальністю 08.00.03 – економіка та управління національним господарством.

Доктор економічних наук, професор,
Заслужений економіст України,
декан економічного факультету,
Подільського державного
аграрно-технічного університету

М.В. Місюк

Підпис
Учений

Місюк
секретар

засвідчую.
О.Т. Кобернюк